

OSMANİYE HALK HEKİMLİĞİNDE OCAKLAR VE BUNLARA BAĞLI UYGULAMALAR¹

Ayhan KARAKAŞ

Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
akarakas@cu.edu.tr

Özet

Türk halk kültürü üzerine yapılan çalışmalar içerisinde halk hekimliğinin önemli bir yeri vardır. Anadolu insanı geçmişten günümüze karşılaştığı çeşitli hastalıkların tedavileri konusunda sık sık halk hekimliğine bağlı tedavi yollarına başvurmuştur. Günümüzde modern tıbbın yanında alternatif tıp diye de adlandırabileceğimiz halk hekimliği uygulamaları sürdürülmektedir. Halkımız çoğu zaman daha kolay erişilebilir olması veya modern tıbbın çözüm bulamadığı durumlarda alternatif yöntemlere yönelebilmektedir. Ocaklar halk hekimliğinde çeşitli hastalıkların tedavisinde sık başvurulan tedavi yöntemlerindedir. Ocak kavramı halk hekimliği uygulamaları içerisinde dikkate değer bir özellik gösterir. Çeşitli hastalıkları, çoğu zaman eski kültür izlerini de taşıyan, kendine özgü yöntemlerle tedavi eden kişi olarak tanımlanabilecek ocaklara birçok yöremizde rastlanmaktadır. Osmaniye yöresi de halk hekimliği ve dolayısıyla ocak geleneğinin devam ettirildiği yörelerimizden biridir. Bu çalışmada Osmaniye yöresindeki ocaklık geleneği tanıtılacak ve yöredeki sağaltma ocaklarındaki uygulamalar sıralanacaktır. Ayrıca bu gelenek kültürel değişim ve gelişim açısından da değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: *Osmaniye, Halk Hekimliği, Gelenek, Ocak.*

OCAKS AND THEIR APPLICATIONS IN OSMANİYE FOLK MEDICINE

Abstract

In studies on Turkish folk culture it has an important place in folk medicine. Anatolian people for treatment of various diseases in the past to the present experience has resorted to frequent road contained in the folk medicine treatment. Today, alternative medicine alongside modern medicine, he might be called folk medicine practices are under way as well. Our people often are unable to find a solution to modern medicine or turn to alternative methods can be more easily accessible. The concept is note worthy that in ocak folk medicine practices. Several diseases, often bearing the traces of ancient cultures, the furnace can be defined as people who treated us with a unique method is found in many regions. Osmaniye region is one of our region as well as continuing the tradition of folk medicine and thus ocak. This study will be presented on the Osmaniye region ocak tradition and will be ranked applications in the treatment furnace in the region. Moreover, this tradition will be evaluated in terms of cultural change and development.

Key Words: *Osmaniye, Folk Medicine, Tradition, Ocak.*

¹ Bu çalışma TÜBİTAK tarafından 112K190 numaralı 1001 Araştırma Projesi ile desteklenmiştir.

Giriş

Halk hekimliği kavramı halkın sahip olduğu kültürel zenginliği içerisinde barındıran çeşitli tedavi yöntemleri vasıtasıyla hastalıkların tedavisinde kullanılan uygulamaların bütünüdür. Modern tıp ile olan ilişkisi değerlendirildiğinde halk hekimliğine bakışın zamana ve duruma göre değişiklikler gösterdiğini görmekteyiz. Modern tıbbın çözüm bulamadığı bazı hastalıkların tedavisinde halk hekimliğine başvurulabildiği gibi daha basit rahatsızlıklarda doğrudan halk hekimliği tedavi yöntemleri kullanılabilir. Halkın sağlık ve hastalık anlayışı, içinde bulunduğu kültür değerleri sisteminden ayrı düşünülemez. İnanışımıza göre hayat ve sağlık Allah'ın bir lütfudur. Bize düşen görev ise; bunları en iyi şekilde korumaktır. Fakat çeşitli sebeplerle hastalığa tutulanlar doktora gidemedikleri takdirde bitkilerin kök, yaprak, çiçek ve tohumlarından ilaçlar yapmak, yatırırları ziyaret etmek, muska yazdırmak veya bir ocaklıya başvurmak gibi tedavi usullerine müracaat ederler. Bu tabii ilaçlar, dinî veya sihrî uygulamalar zengin halk hekimliğimizi meydana getirir (Duvarcı, 1990: 34). Halk hekimliği içerisinde oldukça önemli bir yer tutan ocaklar, Anadolu'nun birçok yöresinde hastalığın türüne göre başvuru alan kişilerdir.

Ocak, belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltma gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimseyi gösterir. Ocaklıların hastalıkları sağaltma yöntemleri çoğu kez büyüklük işlemlerdir; ama bunların yanında belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine şu veya bu maddeyi sürmek, bağlamak gibi ilaç saydıkları gereçler, kullandıkları da olur. Ocak olan kişiler, çokluk, bir yatacın yakınındaki köyün halkındandır; ermişin soyundan gelmeleri yahut onun türbesinde, ziyaret yerinde görevli olmalarının kendilerine yetki sağladığına inanılır. Ocaklı erkek de kadın da olabilir. Genel olarak, erkek hastalara erkek ocaklılar, kadınlara da kadın ocaklılar bakar. Ocaklık atadan oğula yahut anadan kıza geçer; ama bu kesin bir kural değildir. Ocaklı, kendi soyundan olmayan bir kişiye de el verebilir, yani büyüklük gücünü, kendinden sonra sürdürmesi için başkasına aktarabilir. Kimi ocaklıların, bir tek hastalığın uzmanı olmayıp, her derde deva getirdiklerini biliyoruz (Boratav, 1999: 144-145).

Türkiye'de halen hastanelerin veya sağlık ocaklarının bulunduğu yerlerde bile şifa umudu ile ocaklılara başvurulmaktadır. İlerleyen maddi hayat ve yaygınlaşan sağlık hizmetlerinin buralara gösterilen ilgiyi ortadan kaldıramamasının sebebi, inançlardaki değişmelerin çok yavaş bir seyir göstermesidir. Ayrıca unutulmamalıdır ki folklor hadiselerinin fonksiyonları var oldukça kendileri de var olacaktır. Halkımızın hastalık hakkındaki düşünceleri ve uygulamaları onun inanç sistemine ait görüntünün bir parçasını meydana getirir. Dolayısıyla halk hekimliğimizde önemli bir rolü olan ocaklar Türk düşüncesinin ve hayatının bir bölümünü aksettirirler (Duvarcı, 1990: 38).

Halkın bildiği, salık verdiği ve gereğinde kullandığı ilaçların ekserisi karma olarak hazırlanmaktadır. Yetenekli ve bazı ocaklı kimselerin tecrübeye dayanarak edindikleri bilgilerden yararlanarak yaptıkları ilaçlar ve uygulamalar tıbbî folklorumuzun en önemli tedavi unsurlarıdır. Halkımız imkân bulursa doktor ve tıbbî ilaçların yanı sıra çeşitli kimselere de başvurmakta ve çeşitli ev ilaçlarını uygulamaktadır (Oğuz, 2005: 68).

Ocak-Ocaklı, Türk halkının hakiki doktoru bunlardır. Her hastalığın ayrı bir ocağı vardır. Sıtma ocağı, kuduz ocağı, sarılık ocağı gibi "ocak" deyince akla, belirli bir hastalıkla uğraşan aile gelir. Bu ailenin tedavi ile meşgul olan fertlerine "ocaklı" adı verilmektedir. Bir

ocaklı, tedavi etmek kudretini ailesinden kan yoluyla alır. Bunun için bir öğrenim ve eğitim devresine ihtiyaç yoktur; fakat ocaklının başarı gösterebilmesi için, bazı kurallara dikkat etmesi gerekir. Bu yönden eğitim ve öğretime tâbi tutulan ocaklı Orta Asya şamanının bugüne ulaşmış şeklidir (Acıpayamalı, 1969: 5).

Ocak belirli bir veya birkaç hastalığı sağaltımı gücünde olan, bu işin yöntemlerini bilen, bunu uzmanlık edinmiş kimseyi gösterir: “sarılık ocağı”, “fıtık ocağı” vb. gibi. “Ocak” ve “ocaklı” deyimleri eş anlamda kullanılır. Ocaklıların hastaları sağaltma yöntemleri çoğu kez büyümlük işlemlerdir: ama bunların yanında belirli şeyleri yedirmek, içirmek, vücudun ağrıyan yerine şu veya bu madde sürmek, bağlamak gibi “ilaç” saydıkları gereçleri kullandıkları da olur (Boratav, 1999: 113).

Ocaklı erkek de, kadın da olabilir. Genel olarak, erkek hastalara erkek ocaklılar, kadınlara da kadın ocaklılar bakar. Bu ocaklıların yetki, bilgi ve gücü soydan soya devam eder. Bunun için aile büyükleri, yaptığı işlerin sürmesi için zamanı gelince daha küçüklere el verirler. Genellikle bu el verme, baba ocağında, evinde kalacak oğula, karısına ve oğluna veya kıza verilmektedir. El verme, birkaç tanık veya seyirci karşısında şöyle oluyor: Yaşlı olan Şef (Tedaviyi yapan kişi - Şap), eline üç defa : “El alacak kişiye” diyerek verir. El'i alan da her defa: “Aldım kabul ettim” diyor. Bundan sonra yaşlı olan kişi üç kere el alanın üzerine tükürüyor ve ayrıca arkasını sıvazlıyor. Bu işlemlerden sonra el alan kişi de aynı işleri yapma yetkisini almış oluyor. Allah'tan geldiğine inanılan bu bela, kötü niyetli kişilerin yaptıkları büyü, sihir, nazar gibi usullerle ortaya çıkan bir dert yahut ateş, ocak, eşik gibi kutsal varlıklara karşı gösterilen bir saygısızlığın neticesinde aileye gelen bir felaket olarak değerlendirilen muhtelif hastalıklar vardır. Bu hastalıkların teşhis ve tedavisinde öteden beri etkisinin olduğu inanılan, hastanın şifa bulacağına mutlak gözüyle bakılan ocaklar mevcuttur. Bu ocaklar, sarılık ocağı, karıncalık ocağı, alazlama ocağı gibi tedavisi yapılan hastalıkların adı ile anılmaktadır. Keza her ocağın, adı geçen hastalığı telafi ettiğine inanılan bir ocaklısı vardır. Ancak bazı ocaklarda ocaklı tarafından kendisine uzun veya el verilmiş aynı soydan gelen birden fazla ocaklı da bulunabilir. Ocaklarda muhtelif usul ve esaslarla hastalarını tedavi eden ocaklılar, hastalığın gösterdiği neticeye göre; “Nefesi çok iyi geldi” veya “Eli çok iyi geliyor” şeklindeki ifadelerle ululaştırılırlar (Araz, 1995: 158).

Osmaniye Halk Hekimliğinde Ocak Kavramı

Osmaniye yöresi zengin bir halk kültürünü barındırmaktadır. Yöredeki bu zengin halk kültürünün bir bölümünü de halk hekimliği oluşturmaktadır. Ocaklar Osmaniye halk hekimliğinde hastalığın türüne göre tedavi şekilleri olan kişilerdir. Çoğunlukla hastalığın adı ile anılan ocaklara giden hastaların tedavisinde büyümlük ve gerçekçi yöntemler ayrı ayrı kullanılabildiği gibi her iki yöntemin birlikte kullanıldığı tedaviler de vardır. Yöredeki ocaklara geçmeden önce ocak kavramı ile ilgili sözlü kaynaklardan derlenen bilgileri aktaralım:

Hastaları tedavi eden kişilere ocak denmektedir (K11). Ocaklı olmak anne-babadan soydan gelen bir şey olarak tanımlanmaktadır. Şihlarda olduğu gibi, babadan-anadan çocuğa geçmektedir, denilmektedir. Bu manada bazı hastalıkları iyileştirdikleri ve şifa dağıttıklarını söyleyen kişiler kendisini ocaklı olarak tanıtmaktadır (K5), (K7), (K21), (K23), (K26), (K31).

Kendini ocaklı olarak kabul eden bir başkası ise ocaklı olmayı “gaip güçlerin şifa vermesi” olarak tanımlamaktadır (K23). Kendisini Çobanoğlu Ocağı’nın dokuzuncu göbeği olarak belirten kişi bu özelliğiyle birçok hastalığa şifa kaynağı olduğunu belirtmektedir (K29).

Yörede “ocaklı” olarak tanınan bazı kişiler ise ocaklığı yine aileden soydan gelmesine bağlamakta ve bu yüzden kendilerinin ocaklı olmadığını söylemektedirler (K19), (K26). Bu kişiler ocaklı olan kimsenin birçok hastalığı tedavi edebildiğini ancak kendilerinin birçok hastalığı değil birkaç hastalığı tedavi edebildiklerini belirtmişlerdir (K26).

Çevrede “ocaklı” olarak tanınan bazı kişiler ise kendilerini ocaklı olarak görmediklerini belirtmekte, sebebini ise ocaklığın soya bağlı olmasına bağlamaktadır. Kendisinin sadece Kur’an’ı okudukça şifa ayetlerini keşfettiğini ve bu ayetlerle insanlara yardımcı olmaya çalıştığını belirtmektedir (K28).

Ocaklar ve halk hekimliği doktorun olmadığı yerde ortaya çıkmaktadır. Ancak sadece doktorun olmaması değil doktora şifa bulunamaması da ocaklara başvurulmasının diğer sebebidir. Maliyeti yok denecek kadar azdır, hiçbir yan etkisi yoktur. Bu yöntemler atadan, anadan, babadan öğrenilmiştir. Çok kez denenmiştir, bu yüzden tercih edilen bir yöntem olarak görülmektedir (K2).

Önceleri insanlar ilk olarak ocaklılara giderlerdi. Hastane hekim olmadığından birçok hastalıkta ocaklara başvurulurdu. Doktora ve hastaneye ulaşmak zor olduğundan önce ocağa gelinirdi. Ayrıca ocaklar birçok işle uğraşmaktaydılar. İğneci, sünnetçi, dişçi, ebe vb. marifetleri de bulunmaktadır. Hala birçok ocak kadın aynı zamanda ebelik yapmaktadır (K5), (K7), (K13), (K21), (K23).

Yörede dalak, boğmaca, yüğrük, temre, sarılık, siğil, köstebek, tıbıka nazar vb. ocakları, kırık-çıkıkçı, muskacı, ebe, sünnetçi gibi kimseler vardır (K2). Yörede nazara kurşun döken kadınlar bulunmaktadır. Sülükle tansiyon, varis gibi hastalıkları tedavi etmekte, kaşıntıya iyi gelmekte ve sülükle pis kanı emdiği belirtilmektedir (K12). Ayrıca yılan sokanlar, temre çıkanlar, çocuğu olmayan kadınlar ve nazar değişimine inananlar çoğunlukla ocağa gitmektedirler (K7).

Ocaklılar mesleği genellikle anne veya babalarından öğrenmektedirler (K7), (K13). Ancak sadece öğrenmekle ocaklı olunamamaktadır. Ailede kendinden önceki ocaklıdan “el almak” gerekmektedir. (K5), (K7), (K13), (K31). El bazen de yakın çevreden kişilere de verilebilir. Verilirken " Benim elim sana geçsin" denir. El alan kişi bunun karşılığında bir miktar para alır. Buna da " El verme parası" denir (K7).

Ocaklardan biri ise bu mesleğin sadece öğrenim mesleği olduğunu, annesinden öğrendiğini, mesleğe rüya gördükten sonra başladığını, yirmi yıldır devam ettiğini belirtmektedir (K13). Ancak bazı ocaklılar “ocaklı” olmayı sadece aileden geçmeye bağlamamakta buna “rüya motifi” de ekleyerek olayı kutsallaştırmaktadırlar. Rüya görmeyi ve el almayı ocaklı olmanın şartı olarak görmektedirler (K21), (K23).

Ocaklar her türlü hastalığın tedavisinin doğada mevcut olduğunu ve bunun bilgisinin ise kendilerine dededen, nineden kaldığını belirtmektedir. Kendilerinin bu işe ilgi duyduğunu, bu sebeple el aldıklarını ve insanlara gönüllü olarak yardım ettiklerini belirtmektedir. Bir karşılık almadan tedavi ettiklerini ve tedavi ettikleri kişilerle daha

sonraları da görüşüp durumlarını öğrendiğini, başka hastalıkları için önerilerde bulunduğunu belirtmektedir (K6).

“El alma” anne veya baba tarafından evladına verilen yetki olarak tanımlanmaktadır (K5) (K7). El alma, anne veya babanın yerine geçmektir (K7), (K13), (K21), (K26), (K30), (K31). Ya da büyüklerin birinden olağanüstü güçlerin insana geçmesi demektir (K23).

Bazısı annesinden (K6), (K13), bazısı babasından (K19), (K29), (K30), (K31), bazısı kayınvalidesinden (K21), bazısı kardeşinden veya bir aile büyüğünden (K7), bazısı ninesinden (K6) el alarak ocaklı olmuştur. Bazısı ise pirinden ya da ustasından (K191) el alarak ocaklı olmuştur. Bir kısmı ise el alma olmadığını ve rüyasında kendisine şifa dağıtma gücü verildiğini belirtmektedir (K26).

El verme esnasında olağanüstü niteliklere sahip kişi el vereceği kişinin elini kendi eline almakta ve üç kez “Elimi sana verdim kızım.” demektir (K15), (K18). Bazı ocaklılar ise el verme duası olduğunu ve bu duayı ancak ocaklı kişilerin bildiğini belirtmektedir (K18). El almanın genel şekli ise (sala alma) şöyle olmaktadır: Salası olan el verir, almak isteyen kişi üç ihlas, bir fatiha okur, biraz da arılık (para) verir, el veren ocak kişi "elimini salasını sana veriyorum" der ve salayı alır (K15), (K18). El almadan da ocaklı olunabileceğini belirten ocaklılar vardır (K5). Bazı kimseler de el verecekleri kimseye tükürerek bu işi devretmiştir (K2).

Ocaklı kimse bu hekimlik yöntemlerini büyüklerinden, ninelerinden öğrendiğini belirtmekte ancak sadece öğrenmek yetmediğini meraklı olmanın ve heves etmenin gerektiğini söylemektedir. Bu işlerle uğraştığı için çevrede Ocaklı Ali, Kırıkçı Ali ya da Kuzu Ali diye bilindiğini belirtmektedir (K2).

Bazı ocaklılar ise ailesinde ocaklı bulunduğu halde el almadan bu mesleği devam ettirdiğini belirtmektedir. Ocaklı olarak tanınan bir kişi, bu işi eskiden ninesinin yaptığını, belirtmekte, ancak kendisinin ondan el almadan kendi hevesiyle ve gayretiyle bu işe başladığını belirtmektedir. Önceleri kendi hastalıklarında uyguladığını, kendini tedavi ettiğini, başarılı olunca başkalarına uyguladığını belirtmektedir (K2). Aynı ocaklı her ne kadar kendisinin bu şekilde ocaklı olduğunu belirtse de el alma yönteminin varlığına inanmakta ve bu yöntemle olağanüstü güçlerin aktarılabilirliğini belirtmektedir. El alma yönteminde el verecek kimse önce el alacak kişiyi değerlendirdiğini ve bu benden sonra bu işi yapabilir diye kanaati oluştuğundan sonra bir dua okuyarak ona el verdiğini belirtmektedir. Bu duada üçler, beşler, yediler, kırklar, peygamberler, evliyalar ruhuna dua edildiğini, onların kuvvetinin el alan kişiye geçmesi temennisinde bulunulduğunu söylemektedir (K2).

Halk ozanlarında gördüğümüz ve “rüya motifi” diye adlandırdığımız rüyada kendisine şimdiye kadar sahip olmadığı veya farkında olmadığı bir yeteneğin verildiğini görme haline ocaklı dediğimiz bu kişilerde çokça rastlamaktayız. Kendisini ocaklı olarak nitelendiren kişi rüyasında gökyüzünden bir nurun indiğini ve o nurun çevresindeki her şeyi havaya kaldırıp sonra da kendi vücuduna dolduğunu gördüğünü anlatmaktadır (K23). Bu ritüelde ocaklı çevresindeki varlıklarda bulunan özel durumları, özellikleri ve sırları bünyesinde birleştirerek her şeyden haberdar olup bütün varlıklara ve onların özel durumlarına vakıf olma yetisine sahip olmaktadır.

Bir başka ocaklı ise rüyasında hastaların kendisinden su ve çamur istediğini ve onlara bunu vererek ilk olarak rüyasında insanlara şifa dağıtıldığını belirtmekte ve ardından gerçek hayatta da bunu sağladığını anlatmaktadır. Ancak şu var ki bu ocaklı annesinin de ocaklı olduğunu ve insanların yanına gelip ondan nazar çıkarmasını istediklerini ve annesinin de köz sayarak onlara yardımcı olduğunu belirtmektedir (K21). Zaten anneden gelen şifa dağıtma ve olağanüstü güce sahip olduğunu bilme inancı rüya motifiyle iyice pekişmiştir. Çocukluktan beri bu dünyanın içerisinde bulunan kişiler belki de bunun etkisiyle psikolojik olarak rüyalarında da bu konuya yönelmekte ve kendilerini özel hissetmektedirler.

Ocaklılar tedavi için özel alanlar belirlememektedirler. Hastalarını genellikle evlerinde tedavi ettiklerini belirtmektedirler. Ancak yakınlık durumuna göre uygun olduğunda kendisinin de onların evine gidebildiğini söylemektedirler (K2), (K19).

Ocaklı kadınlar tedavi yöntemi olarak çeşitli argümanlar kullanabilmektedirler. Kimi ocaklar bitkilerden kür hazırlayarak veya hayvanların çeşitli organlarını kullanarak şifa verdiğini söylerken (K6) bazıları ise şifa vericiliğinin kendilerinde olduğunu düşünüp tükürükleri ile veya kalemleri ile boyayarak da şifa verebildiklerini belirtmektedirler (K12). Bazı ocaklılar ise kendi avucuna dua okumakta ve ardından hastanın ağrılı yerlerinde ellerini gezdirerek şifa vermektedirler (K19). Bazı ocaklar ise sadece hoca dua yazıyor, musk alıyor ve onu hastanın üzerinde taşımasını söylemektedirler. Bir de hoca ocağın külünden bir miktar vermekte ve hasta o külü suya karıştırıp içmektedir (K27).

Ocaklı kişiler tedavi ettiği kişilere uyguladığı yöntemlerin hastalara iyi geleceğine çok inanmaktadır. Bu işin de en önemli kısmı uygulanan yöntemle inanmaktan geldiğini, yani bir nevi hasta iyileşeceğine inandığı için, niyeti iyileşmek olduğu için hastalıktan kurtulduğunu belirtmektedirler (K6). Bunun yanında ocaklıların bilgisi çok geniştir. Her otun değerini bilir, hangi hastalıkta kullanılacağını bilir, yararlı otu yararsızdan ayırabilir. Ocaklı olmak bazı hastalıkları tedavi etmek kabiliyetine sahip olanlara verilen isimdir. Ocaklı olmak için el almak gerekir. Kan bağı ile de bu yetenek aktarılmış olur (K6).

Ocaklı kişi birden çok hastalığı da tedavi edebilmektedir. Bu işlere yatkınlığı diğer insanlara göre daha fazladır. Bunun Allah tarafından kendilerine verilen bir lütuf olduğunu ve özel bir görev olduğunu düşünmekte ve kabul etmektedirler. Bu güç kişinin kendi isteğiyle gelişmekte ve artmaktadır. Bunun farkında olan ocaklı kimse kapısına gelen bir hastayı asla geri çevirmez ve Allah'ın verdiği kabiliyeti başkalarına da derman olmak için kullanmak gerektiğini düşünür. Kendisinden yardım isteyen kimselere faydalı olabildiği sürece hem mutlu hissetmekte ve hem de bu özel yeteneği veren Allah'a karşı sorumluluğunu yerine getirdiği inanını taşımaktadır. Onların duası kendilerini bu işten asil ve tek kazançları olduğunu belirtmekte ve bundan gurur duymaktadırlar (K2), (K6).

Ocaklılarda bir kısmının hastaları tedavi etmek için kullandığı yöntemleri kaydettiği bir defteri bulunmaktadır. Buna nenesinden, dedesinden, annesinden öğrendiklerini kaydetmektedirler. Ayrıca kendi tecrübelerini ve denemelerini de bu deftere kaydetmektedirler. (K6). Bazıları ise böyle bir defter sahip olmadıklarını, ihtiyaç duymadıklarını her şeyi Allah'ın bir lütfu olarak beyinlerinde tuttuklarını ve bildiklerini belirtmektedir (K2), (K19).

Ocaklar kendilerine gelen hastaların ekonomik ve sosyal durumlarının karışık olmakla birlikte genellikle orta sınıfın üstündeki kişiler olduğunu belirtmektedir. Bu söylem yanlış bir kanaat olan doktorun ve hastanenin olmadığı veya ulaşımın zor olduğu yerde ocaklılar ve halk hekimlerine başvurulmaktadır inancını yıkmaktadır. Ocaklı kimseler tedavi ettikleri arasında emniyet amirlerinin, jandarma komutanlarının, doktorların hatta bir başhekimin dahi olduğunu belirtmektedir. Ancak maddi gücü olmayanları da tedavi ettiklerini Allah rızası için faydalı olmayı umduklarını da belirtmektedirler (K2).

Tedavilerinde otları ve diğer maddeleri kullanan ocaklar kullandıkları malzemelerin her yerde bulunabilecek malzemeler olduğunu belirtmektedirler (K19). Tedavide doğal malzemeleri, bitkileri kullandıklarını bir de Kur'an'dan ayetlerden yararlandıklarını belirtmektedirler (K19), (K29), (K30). Ocaklılardan bazıları bu bitkileri kendileri bahçelerinde organik olarak yetiştirdiğini belirtmekte ya da dağa çıkıp elleriyle topladıklarını anlatmaktadırlar. Otları çok iyi tanıdıklarını hepsinin kullanım amacını bildiklerini söylemektedirler (K2), (K29).

Ocaklı kimseler hangi hastalara şifa olabileceklerini veya kendilerini özel yeteneklerinin hangi hastalığa iyi geldiğini iyi bildiklerini belirtmekte; eğer kendi alanlarının dışında bulunan veya tıbbi müdahale gerektiren bir hal varsa mutlaka hastayı uyardıklarını ve doktora başvurmaları gerektiğini belirttiklerini anlatmaktadırlar. Bazı hastaları kabul etmeden önce ise tıpta derterine dava arayıp aramadıklarını sorduklarını ve öncelikle tıbbi müdahaleye yönlendirdiklerini eğer çare olmazsa kendilerinin müdahale ettiğini belirtmektedirler (K2), (K18), (K30).

Halk daha çok nazar, gece korkuları vb. durumlarda öncelikle ocağı tercih etmektedirler (K27), (K30). Yörede köstebek, yılan, temre, sarılık ocakları vardır. Eskiden beri bu ocaklara gidilmektedir. İnsanların büyük çoğunluğu bu ocaklara gitmekte ve derman aramaktadır. Kendisinin, çocuklarının ve eşinin de hastalandıklarında ocağa gittiklerini; ocaklardan kesin sonuç alındığını, doktorların tedavi edemedikleri, bilemedikleri zor hastalıkların dahi ocaklı kimselerce tedavi edildiğini belirtmektedirler (K18).

Yöredeki Ocaklar

1. Dalak Ocağı

Aşırı sıcaklardan dolayı dalağı şişen kişilerin dalak ocağına giderek bu hastalıktan kurtulabilmek için yaptıkları pratiktir. Dalak şişmelerinde dalak ocağına gidilir. Ocaklı kişi hastanın dalağının üzerine jiletle çizikler atar (K8), (K11), (K18).

2. Kırık-Çıkık Ocağı

- Kırık-çıkıkçılar tedavide bozuk para, sabun, su, tahta, beyaz bez, ip gibi malzemeler kullanırlar (K12).
- Her tedavinin süresi farklıdır. Hastalığa göre değişen belirli bir sürenin geçmesi gerekir. Bu günde birkaç kez de olabilir, 6 ay boyunca da devam edebilir (K2).

- Hastalığı çok ilerlemiş birini kabul etmem, doktora yönlendiririm. Hareket ve sinir sistemi hastalığı yok ise ağır bir hastayı tedavi etmem. Ancak ağır bir bel hastasını, kötü bir kırık-çıkığı tedavi ederim (K2).
- Kırık çıkık tedavisinde kantaron yağı ile ovarak hasarlı bölgeyi yoklarım, el yordamı ile sorunlu yeri tespit eder ve çekip düzelterek yerine getiririm. Buna göre hastanın durumu kırık ya da çıkıksa tedavisini uygularım. Kırıksa mukavva ya da iki tahta parçasının arasına bağlarım. İyileşene kadar bu şekilde kalır (K2).
- Kırık çıkıkçı kantaron otundan merhem yapar, bunu zeytinyağı ile vücuda sürer (K2).
- Kırık-çıkık için Bozdere Köyü'nde Kara Ali isimli biri vardı, ona gidilirdi. Bu kişi öldükten sonra çocuklarına el verdi, şimdi onun gibi oğlu bu işi devam ettiriyor (K6).
- Kol, bacak, ayak bileği, bel çıkığı, bel kayması, el bileği-el parmağı çıkıklığı ve çatlakları tedavi ederim (K2).
- Hareket sistemi rahatsızlığı olan hastalarımı cereyanda kalmamalarını, sert yerde yatmalarını, üşütmemelerini tavsiye ederim (K2).
- Kırık çıkıkçı eskiden vardı, şimdi ise yok (K11).
- Kırık-çıkık tedavisi için kırıkçıya gidilir. Onlar tedavide yumurta cıbarı yaparlar. Bu yumurtanın akı ve rendelenmiş sabun karışımından oluşan bir macundur. Cıbar kırık olan yere bir tülbentle bağlanır ve iyileşene kadar hareket ettirilmez (K6).
- Kırık-çıkıkçılar sabun, merhem, yumurta, bez kullanırlar. Damar dönmelerinde sabunla hasarlı bölgeyi ovarlar, merhemle masaj yaparak kolayca yerine oturturlar. Bunun karşılığında kırıkçıya gönlünden ne koparsa verirsin, para, havlu, tülbent, sabun vb. olabilir (K18).
- Kırık, çıkık olduğu zaman halk önceliklebanabaşvurur. Benim boyumu aşyorsa doktora gider (K19).
- Bizim müdahale edemediğimiz durumlar var. Mesela kalçada iltihap olduğunda biz müdahale etmiyoruz. Bir de kalçada çıkık varsa ona müdahale edemiyoruz. Onun dışındaki bütün kırık – çıkık durumlarını tedavi edebiliyoruz (K19).
- Kırık çıkıkta kullanılan malzemeler: Yumurta, beyaz sabun, karton, ip, bez (K19).
- Yumurtanın akı rendelenmiş beyaz sabunla karıştırılır. Bezin üzerine sürülüp ipe ve tahta ile bağlanır (K19).
- Kırıklar sarıldıktan 15 gün sonra çıkarılır (K19).
- Kırıklar eğri tuttuğu zaman koyun yağını ve süzme zeytinyağını kırık olan yere bağlıyorum 3 gün boyunca böyle kalır. Bu işlem sonucunda kemik tekrar kırılır ve yeniden sarılır. Eğri kırıklar 1 yıla kadar kırılıp yeniden yapılabiliyor. 1 yıldan sonra kırılmıyor (K19).
- Hastaların %70-80'i bana güvenir. %20'sinde tedirginlik oluyor (K19).
- Kırık-çıkıkçılar artarak devam ediyor. Sebebi ise teknolojik aletler (film, röntgen) kırıkları tam göstermiyor. Biz bunu elle tespit edip tedavi edebiliyoruz (K19).

- Ezik tedavisinde ezik olan bölgeye ılık suyla pansuman yapılır. Pansuman yapılan yere ekmek içi ve sütle yapılan lapa vurulur, bir ay boyunca bu şekilde kalır. Ezik geçene kadar bu işlem yinelenir. Ezik için eskiden dövme kırığıyla lapa yapılırdı (K19).
- Genç olanlar daha çabuk iyileşiyor. 40 yaş üstü daha geç iyileşiyor. Çıkık olduğu zaman yerine oturtuyorum. Sürekli çıkık yaşayanlar için bir yumak yapıp koltuk altına yerleştiririz ve 15 gün öyle kalır. Böylece sürekli çıkma durumu ortadan kalkar (K19).
- Köprücük kemiği çıktığında da yine koltuk altına yumak koyarız ve 15 gün sargı yapılır. Kaburgada yakı kullanılırım. Sargı yapılmaz (K19).
- Çene çıkığında sargı yapmıyoruz ve yerine oturtuyoruz (K19).
- Bel fitiğinde da yine sargı yapılmaz ve elle yerine oturtulur (K19).
- Dirsek ve diz kapağını elle yerine getiriyoruz (K19).
- Kalça çıkığını elle yerine getiriyoruz (K19).
- Topuk çıkığını da elle yerine getiriyoruz (K19).
- Çatlak olduğunda da kırık gibisargı yapılır (K19).
- Kalsiyum içerikli yoğurt, süt, peynir gibi gıdeler yemelerini öneririm. Tedavi sürecinde balık yemelerini önermem (K19).
- Üzerine yatılmamasın ve dikkat edilmesini öneririm (K19).
- Burkulma çıkık gib itedavi edilir (K19).
- Romatizma için zeytinyağıyla masaj yapılmasını öneririm (K19).
- Boyun tutulmasıyla ilgilenmeyiz (K19).
- Tecrübe yoluyla tedavi yaparlar. Rendelenmiş sabun, zeytinyağı, alçı kullanılır, tahta, çam sakızı, bamya kurusu ve incir kurusu kullanılır (K9).

3. Yüğrük Ocağı

Yörede “kızıl yürük” denilen bir deri hastalığı vardır. Mora çalan kırmızı renkte, kanlı, ağrılı bir yara şeklindedir. Bunun için ocağa gidilir. Yüğrük ocağı vardır. Ocaklı kişi 3 gün boyunca hastayı tedavi eder. Tedaviyi genellikle perşembe günü başlatır, cuma ve cumartesi günü devam eder. Ocaklı kişi 3 kez, “Ne kesiyon?” diye sorar ve hemen ardından, “Kızıl yürük kesiyom!” diye hızlıca cevap verir. Bir dua okur ve bıçağı ile kızıl yürüğü keserek iyileştirir (K18).

Yüğrük elde, ayakta nazar sonrasında oluşan bir hastalıktır. El ve ayaklar kızarır, pullu pullu olur. Bunun geçmesi için ocağa gidilmesi şarttır. Bunun ilacı ise; cam kabuğu elenip, dövülür. Üstte kalan dirivi tülbentle bağlanır, kaynatılır. Yüğrük olan bölgeye çok az sürülüp korkutulur. Yoğurtla karıştırılıp o bölgeye sürülür (K24).

4. Temre Ocağı

Bir tür kaşıntı ile başlar ve küçük kabarıklar oluşur. Hasta, temreyi, hocaya üç çarşamba okutur. Temrenin etrafı mürekkepli kalemle çevrilir, içine Arap harfleri yazılır ve dua okunur. Bu iş için kişinin ocaklı olması gerekir. Kendinden sonrakilere el verebilir. Köyümüzde temre ocağı da vardır. Bu ocaklı Hüsne karıdır, oraya gidilir (K2), (K15), (K18).

5. Yılcık Ocağı

Yılcık hastalığını tedavi eden ocaktır. Bu hastalık ayak kemiğinde oluşmaktadır. Böyle durumda hastanın yürümesi zorlanmaktadır. Yılcık ocağına sadece yılcık için gelinmektedir (K6), (K31). Ocaklı boncuğu ile bu hastalığın gerçek yılcık mı yoksa başka bir şey mi olduğuna karar verir (K6).

Yılcık ocağı olan kişi tedavide yılcık otunu kullandığını 5-6 litre suya yılcık otunu atıp kaynatacak, üzerine battaniye alıp buharına duracak, sonra biraz ılıyınca ayağını suya sokup biraz bekletecek. Birde bir cezvede biraz demleyip suyunu aç karnına içecek diye tedavi yöntemini anlatmaktadır. Yılcık otunu bu civarda her yerden bulabiliriz. Ben de bahçeme ekiyorum, çıkıyor buralarda (K31).

6. Göbek Kaldıran Ocak

Göbek düştüğünde ocakçıya gidilmektedir. Göbeği düşen kişi yere yatırılıp göbeğinin ucu zeytinyağı ile ovulur. Göbek düşmesini doktorun anlamadığı belirtilmektedir. Göbeği düşen kişi zayıflar, midesi bulanır. Göbek ocağına geldiğinde göbek çekilir. 3 kez de havaya zıplatılır (K2). Ayrıca göbek düşmesinde ocaklı ip ve bozuk para kullanılmaktadır (K15), (K18).

7. Sarılık Ocağı

Sarılık ocağı vardır. Sarılık karaciğerden gelen bir rahatsızlıktır. Hasta bir şey yiyip içemez. Mustafabeyli'deki sarılık ocağına gidilir. Ocakçı iki kaşın ortasına jilet atar. Bazen de ayak ve bilek sinirlerine jilet atar. Jilet attığı bölgeye sarımsak ve sumak koyulur. Sarılık olan kişiye, ocak olan evden tuz yedirilir. Sarılık olan kişi bir hafta içinde iyileşir (K11).

8. Siğil Ocağı

Siğil tedavisi için ocaklıya gidilir. Ocaklılar çeşitli yöntemlerle bu kişileri tedavi ederler. Yörede en çok kullanılan yöntemler olarak şunları sayabiliriz:

- Ocaklı kalemini tükürüğü ile ıslatarak tedavi eder (K12), (K14). Köyümüzde siğil için gidilen ocak vardır. Bu kişi Yusuf Hoca'dır (K18).
- Ocaklı siğilleri iyileştirmek için siğil sayısı kadar arpa tanesi ezip sirkede bekletir. Daha sonra bu karışımı dua ile siğillere sürer (K10), (K17).
- Ocaklı, hastanın ne kadar siğili var ise o kadar arpa veya buğday tanesini okur ve toprağa gömer (K1).
- Ocaklı kadın toplu iğneyi ısıtıp siğilleri deler, üzerine ocaktan aldığı külü bastırır. Bu üç çarşamba olacak şekilde tekrar edilir, sonunda siğiller dökülür (K20).
- Ocaklı kadın siğilin üzerine tükürüğünü sürer ve siğiller dökülür (K1), (K16).
- Ocaklı tuza okur ve siğili olan kişiye tuzu elinden yalatır (K4).
- Siğillerinden kurtulmak isteyen kişi ocaklıya gider. Ocaklı siğillerin üzerine kalemi ile Arapça bir dua yazar ve tükürür. Hasta bunu üç gün yıkamaz. Üç günün sonunda siğiller dökülür (K22).

- Siğili olan kişi ocağa giderek ocaktaki kişiden yardım ister. Ocaktaki kişi siğili olan kişiye tuz yaladır. Ocaktaki kişi geri kalan tuza tükürür ve tuzu siğilin üzerine sürer (K25).

9. Bel Fıtığı Ocağı

Bel ağrısı için ocağa gidilir. Beli ağrıyan kişi yere sırt üstü uzanır. Bu tedavi için iki kişi gereklidir. Birinci kişi hastanın ayakları üzerine çöker. Ocaktaki kişi de hastanın boynuna bir havlu geçirir. Hatanın vücudu gevşerken boynunu çeker. Bu çekişten sonra belin ağrısının geçtiğine inanılır (K3), (K9).

10. Yılanlı Ocağı

Yılan ve akrep sokmaması için ve zehirli hayvanlardan korunmak için ocağa başvurulmaktadır. Yörede efsuncu olarak Yılanlı Hacı'ya gidilmektedir. Onun dua okuduğu kişiye yılan, akrep dokunmadığı inancı vardır (K18).

11. Köstebek Ocağı

Yörede köstebek adı verilen bir çeşit deri hastalığı vardır. Bu hastalık bacaklarda, dizden aşağıya doğru oluşan değişik bir yaradır. Bir çeşit deri kanseridir. Bu rahatsızlığa hiçbir ilaç, hiçbir doktor tesir etmez. Ancak köstebek ocaklısı bunu iyi eder. Bu hastalığı tedavi etmek için ocaklı kişi, köstebeğin taze çıkardığı toprakla çamur yapar. Yaranın üzerine bu toprak çalınır ve kurutulmuş köstebek ayağı ile bu sıvanan çamurun üzerinden deri kanatılınca kadar tırmalanır ve bundan sonra deri iyileşir, hastalık tamamen geçer (K6).

Bir diğer ocaklının tedavi yöntemi ise farklıdır. Kişi ocağa başvurur. Ocaklı kişi, "Ne kesiyon?", "Köstebek kesiyom!" diyerek 3 kez tekrar eder. Bıçaklarını ocağının külüne batırır ve köstebeği keserek tedavi eder. Bu kesme işlemi yaparken dua okur. Ardından ocaklı, ocağından aldığı bir miktar külle su yapar ve bir parça ekmekle bunları hastaya yedirir. Köstebek kesme işi 3 gün tekrar edilir. Ocağa da teşekkür olarak sabun, havlu, tülbent gibi hediyeler verilir. Ancak en makbul hediye her zaman paradır, ocaklı para istemez ama para verilmesi daha iyi olur (K18). Köstebek hastalığı için Mustafabeyli'deki ocağa gidilir (K14).

Kendisini köstebek ocağı olarak nitelendiren kişi köstebek hastalığını tedavi ettiğini belirtmekte ve bu hastalığın bacaklarda, dizden aşağıya doğru oluşan değişik bir yara olarak nitelendirmektedir. Bu hastalığın kanser gibi olduğunu ve hiçbir ilaç, hiçbir doktorun tesir etmeyeceğini belirtmektedir. Ancak köstebek ocaklısı bunu iyi eder demektedir (K6).

Köstebek ocağı olan kişi nasıl ocak olduğunu ve nasıl el verildiğini şöyle açıklamaktadır: "Köstebek ocağı olmak istediğimde el olayı şöyle gerçekleşmektedir: Ocaklı olmak isteyen kişi bir köstebek yakalar, onu iki başparmağı arasında sıkarak boğar, öldürür. Öldürdükten sonra ayaklarını keser ve kurutur. Bu ayaklar artık onun hastalığı iyi etmede kullandığı araçların başında gelir. Köstebeği öldürdükten sonra el veren kimse el alan kimseye dua okur, elini verir ve öptürür (K6)."

Köstebek ocağı hastaları tedavi ederken kurutulmuş köstebek ayağı, çeşitli otlar ve bitkilerden yapılmış merhemlerden, tahta kaleminden yararlanmaktadır. Bu tahta kalemin kendisine ocaklı olan annesinden devredildiğini belirtmektedir (K6).

Ocak, köstebek hastalığı olan kimseleri kendi evinde veya hastanın evinde tedavi edebilmektedir. Diğer hastalıklar içinse yakınları, eş-dost ve onların aracı olduğu kimseler telefon ettiğinde, derdini anlattığında, ona göre ilaçlarını hazırlayıp kendisinin yolladığını belirtmektedir (K6).

En çok köstebek hastalığını, prostatı ve cilt hastalıklarını tedavi etmekte olduğunu söylemektedir. Her hastalığın tedavi süresi farklı olmakla birlikte otlarla yapılan tedavi yöntemlerinde tedavi süresinin 21 gün olduğunu belirtmektedir. İlaç tamamen doğal olduğu için ancak 21 günde kesin çözüme kavuşturmakta ve hastalığı iyileştirmektedir. Kendisi de sağlığını doğal otlara borçlu olduğunu söylemektedir (K6).

12. Tıbıka Ocağı

Tıbıka, bir kadının doğan çocuklarının fazla yaşamayıp, doğduktan kısa bir süre sonra ölmesidir. Bu durumda olan kadına "tıbıkalı" denir. Halk arasında köpek hastalığı denir ve köpeklerden geçtiğine inanılır. Köpeklerin çocukları durmaz ve köpek silkindiğinde kadına değerse o kadın tıbıkalı olur. Çocuğu durmaz. Böyle kadının tedavisi yine bir kedi ya da köpeğin silkinmesiyle geçer (K7).Tıbıkalı olan kadın yeni doğum yapan bir kadının evine gidip çırpınırsa tıbıka, tıbıkalı kadından diğerine geçer. Çırpınan kadın tıbıkadan kurtulur (K18).

Tıbıka olduğuna inanılan kişi tıbıka ocağına götürülür. Ocak olan kişi ona tedavi yöntemlerini uygulayarak bundan kurtulmasını sağlar. Çocuğu olmayan ya da çocuğunu çok sık düşüren kadınlara tıbıka duası yazılır. Tıbıkacılar genellikle erkektir. Muskaya benzer bir şekilde olan tıbıkayı, tıbıkalı kadın çocuğu doğana kadar üzerinde taşır ve bu şekilde çocuk sahibi olur. Tıbıkacıya da genellikle para ya da ufak bir hediye verilir (K18).

Tıbıka diye bir hastalık var. Çocuk anne karnında ya da doğduktan sonra boğularak morarır ölüyor. Bunun için geliyorlar. Muska değil de nazar için, korku için ayetler var. Bunları yazarım (K30).

Tıbıka hastası olduğuna inanan bir kişi bu hastalığın ailelerinde genetik olduğunu anneannesinde ve annesinde bulunduğunu ve kendisinde de aynı hastalığın bulunduğunu ve çocuğun düşmemesi için hem hamileyken hem de doğumdan sonra Tılan'a ocağa gittiklerini, bu hastalık nedeniyle 7 yaşına kadar üstlerinde ocağın yazmış olduğu muskayı taşıdıklarını belirtmektedir. Muskayı takmayınca çocukların hırçın, aksi olduğunu ve gece uykularından korkarak uyandığını, muskayı takınca korkularının geçtiğini ve rahat uyduklarını belirtmektedir (K27).

Bu hastalığın geçmesi için kullanılan "Hastalığın bitkiye ya da başka bir varlığa giydirilmesi" yöntemi ocaklar tarafından ya reddedilmekte (K30) ya da doğru bulunmamaktadır. Bunu yapanlar hoş karşılanmamaktadır. Bu kimselerin Allah tarafından hoş görülmeyeceği belirtilmektedir (K2).

13. Nazar Ocağı

Uykusuzluk, uykuda korku, sıkıntı, nazar, cin çarpması, kötü büyüye uğrama gibi çeşitli ruhsal rahatsızlıklarda yöre halkı bu ocağa başvurur. Babasından el almış, ocaklı olarak tabir edilen kişi tarafından bu hastalıklar tedavi edilir. Gelen hastalara ocaktaki kül ile karıştırılmış su verilir. Bunu içen hastanın iyi olacağına inanılır (K24).

Nazar değen kişiye “tılsımı kırık” denir. Bu kişi iştahsızdır, halsizdir. Kişiyi iyileştirmek için nazar duası okunur (K18).

Nazar değdiği düşünülen kimse hastalanır, halsizleşir, takati, gücü azalır. Nazar için ocak olan kişiye gidilir ve kurşun dökülür. Böylelikle nazardan kurtulacağına inanılmaktadır (K2), (K5), (K6), (K11), (K15), (K18), (K19). Şimdi kurşun dökme işlemi çok yapılmamaktadır. Bazen kurşun yerine mum dökülür. Hasta oturtulup üzerine bir kap konuyor. Kabın içine su konur. Eritilen mum suya dökülür, çıkan şekle bakılarak yorumlanır. Karşılığında arılık (bozuk para) alınır. Hastanın hastalığı kurşun dökene geçmesin diye küçük bir miktar alınır (K19).

Birçok hastalığın sebebinde göz değmesi olduğuna inanılmaktadır. Nazara uğrayan kişi hastalanır, dert sahibi olur (K2). Hali kalmaz, sararır, solar (K12). Nazar değmemesi için nazar boncuğu takılır (K11). Çeşitli kazalardan sonra, okul kazanınca, nazarı savmak için kurban kesilir (K15), (K18). Nazara Kuran’daki nazar duası okunur. Eskiden karaçalı, boncuk, muska bağlanırdı (K19). Köz sayılır (K5).

Nazar değdiği düşünülen, çocuğu olmayan, hastalanan ya da işi ters giden kimseler ocağa başvurur ve ocak ona tılsım yapar (K18), nazar için dua okur, köz sayar (K21), dua yazar veya sopasıyla nazarı defeder. Sopayla nazarlı olduğu düşünülen hastanın sırtına yavaşça vurarak nazar ayeti okuyup nazarı defeder (K28). Bazıları ise nazardan korunmak için koruyucu ayetler vardır, ocak olan kişi bu ayetleri muska yazıp verir (K5), (K28), (K30).

Bu tür ocaklara daha çok korkan insanlar, gece korkuları olanlar, çocuğu konuşma yaşına geldiği halde konuşamayanlar, düşük yapan ya da daha önce çocuğu ölmüş olan kadınlar, nazar olduğunu düşünenler gelmektedir (K30).

Sonuç

Halk hekimliği çalışmaları Türk halkbiliminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Çünkü atalarımız yüzyıllar boyunca dertlerini, hastalıklarını, sıkıntılarını ve her türlü problemlerini tecrübe, deneme ve sınamaları sonucunda bilgiye dönüştürmüşlerdir. Bu bilgi ve tecrübeleri gelecek nesillere aktararak halk hekimliği geleneğini ortaya çıkarmıştır. Hastalıklardan korunma ve tedavi yöntemlerini içeren halk hekimliği yöntemleri çok eski çağlara kadar uzanmaktadır. Daha çok dinsel ve büyüsel işlevleriyle Orta Asya’daki “kam”lar bir nevi halk hekimi görevi de üstlenmişlerdir.

Günümüzde daha çok bitkilerden faydalanılan tedavi yöntemlerinin yanında, tedavide hayvan ve diğer doğa ürünlerinden de yararlanılmaktadır. Ayrıca hâlâ dinsel, büyüsel tedavi yöntemleri de devam etmektedir. Özellikle “ocak” adı verilen ve doğaüstü güçlerinin tedavi edici olduğuna olan inanç hala yaygın olarak görülmektedir.

Halk, hastalıklar karşısında eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik durumuna göre öncelikli olarak tıbbi tedaviye veya halk hekimliği uygulama ve pratiklerine başvurmaktadır. Ancak yöre halkı eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik durumu ne olursa olsun, basit görülen hastalıklarda tıbbi tedaviden önce; ciddi hastalıklarda ise tıbbi tedaviden sonuç alamadığında son çare olarak halk hekimlerine ve halk hekimliği uygulama ve pratiklerine başvurmaktadır.

Yöredeki uygulamaları incelediğimizde bunların büyük kısmının halk tarafından nesilden nesile aktarılacak ve paylaşılacak bilinen uygulamalar olduğunu ve kişilerin kendi kendini tedavi ettiklerini görmekteyiz. Ancak bunun yanında halk arasında değişik adlarla anılan ve çeşitli hastalıkları tedavi ettiğine inanılan kişiler bulunmaktadır. Bu kişilere; sınıkçı, Lokman hekim, ocak, afsuncu, muskacı, ocaklı, hoca, gelin karı, kırık-çıkıkçı, okuyan, ebe, kocakarı, doktor adları verilmektedir.

Yöredeki incelemelerimizde gördük ki halk hastalığın çeşidine göre modern tıba veya halk hekimine yönelmektedir. Örneğin temre ya da köstebek olunduysa ocaklıya; kalp hastalıkları, tansiyon, beyin ve damar hastalıklarında ise önce doktora gidilmektedir. Genellikle basit hastalık olarak adlandırılan bademcik iltihaplanması, soğuk algınlığı, yüksek ateş vb. hastalıklar için doktora gidilmemekte, geleneksel tedavi yöntemleri kullanılmaktadır.

Bölgede özel yetenekleri sayesinde hastaları tedavi eden kişilere "ocak" denmektedir. Ocaklı olmak anne-babadan soydan gelen bir şey olarak tanımlanmaktadır. Şihlarda olduğu gibi, babadan-anadan çocuğa geçtiğine inanılmaktadır. Ocaklar ve halk hekimliği doktorun olmadığı yerde ortaya çıkmaktadır. Ancak sadece doktorun olmaması değil doktora şifa bulunamaması da ocaklara başvurulmasının diğer sebebidir. Maliyetinin az olması ve yan etkisinin olmayacağı inancı ocaklara ilgiyi artırmaktadır. Yörede dalak, boğmaca, yüğrük, temre, sarılık, siğil, köstebek, tıbıka nazar vb. ocakları, kırık-çıkıkçı, muskacı, ebe, sünnetçi gibi kimseler vardır.

Ocaklılar mesleği genellikle anne veya babalarından öğrenmektedirler. Ancak sadece öğrenmekle ocaklı olunamayacağı inancı vardır. Ailede kendinden önceki ocaklıdan "el almak" gerekmektedir. El bazen de yakın çevreden kişilere de verilebilir. Verilirken " Benim elim sana geçsin" denir. El alan kişi bunun karşılığında bir miktar para alır. Buna da " El verme parası" denilmektedir. Ancak bazı ocaklılar "ocaklı" olmayı sadece aileden geçmeye bağlamamakta buna "rüya motifi" de ekleyerek olayı kutsallaştırmaktadırlar. Rüya görmeyi ve el almayı ocaklı olmanın şartı olarak görmektedirler.

Bazısı annesinden, bazısı babasından, bazısı kayınvalidesinden, bazısı kardeşinden veya bir aile büyüğünden, bazısı ninesinden el alarak ocaklı olmuştur. Bazısı ise pirinden ya da ustasından el alarak ocaklı olmuştur. Bazı kimseler de el verecekleri kimseye tükürerek bu işi devretmiştir. Bir kısmı ise el alma olmadığını ve rüyasında kendisine şifa dağıtma gücü verildiğini belirtmektedir.

Âşıklık geleneğinde gördüğümüz ve "rüya motifi" diye adlandırdığımız rüyada kendisine şimdiye kadar sahip olmadığı veya farkında olmadığı bir yeteneğin verildiğini görme halini ocaklı dediğimiz bu kişilerde çokça rastlamaktayız. Gerek aileden süregelen bir ocaklık geleneği olsun gerekse herhangi bir el alma vs. yetenek aktarma hali bulunmasını rüya motifi her iki durumda da karşımıza çıkarmaktadır. Kendisini ocaklı olarak

nitelendiren kişi rüyasında gökyüzünden bir nurun indiğini ve o nurun çevresindeki her şeyi havaya kaldırıp sonra da kendi vücuduna dolduğunu gördüğünü anlatmaktadır. Bu ritüelde ocaklı çevresindeki varlıklarda bulunan özel durumları, özellikleri ve sırları bünyesinde birleştirerek her şeyden haberdar olup bütün varlıklara ve onların özel durumlarına vakıf olma yetisine sahip olmaktadır.

El alma yönteminde el verecek kimse önce el alacak kişiyi değerlendirdiğini ve “bu benden sonra bu işi yapabilir” diye kanaati oluştuktan sonra bir dua okuyarak ona el verdiğini belirtmektedir. Bu duada üçler, beşler, yediler, kırklar, peygamberler, evliyalar ruhuna dua edildiğini, onların kuvvetinin el alan kişiye geçmesi temennisinde bulunduğu söylenmektedir.

Ocaklar tedavi yöntemi olarak çeşitli uygulamalara başvurumaktadırlar. Kimi ocaklar bitkilerden kür hazırlayarak veya hayvanların çeşitli organlarını kullanarak şifa verdiğini söylerken bazıları ise şifa vericiliğinin kendilerinde olduğunu düşünüp tükürükleri ile veya kalemleri ile boyayarak da şifa verebildiklerini belirtmektedirler. Bazı ocaklılar ise kendi avucuna dua okumakta ve ardından hastanın ağrılı yerlerinde ellerini gezdirerek şifa vermektedirler. Bir de hoca ocağın külünden bir miktar vermekte ve hasta o külü suya karıştırıp içmektedir.

Ocaklar kendilerine gelen hastaların ekonomik ve sosyal durumlarının karışık olmakla birlikte genellikle orta sınıfın üstündeki kişiler olduğunu belirtmektedir. Bu söylem yanlış bir kanaat olan doktorun ve hastanenin olmadığı veya ulaşımın zor olduğu yerde ocaklılar ve halk hekimlerine başvurulmaktadır inancını yıkmaktadır. Ocaklı kimseler tedavi ettikleri arasında emniyet amirlerinin, jandarma komutanlarının, doktorların hatta bir başhekimin dahi olduğunu belirtmektedir. Ancak maddi gücü olmayanları da tedavi ettiklerini Allah rızası için faydalı olmayı umduklarını da belirtmektedirler.

Yöredeki araştırmalarımızda gördük ki hastalığın yaygınlığı ile tedavi yöntemlerinin çokluğu doğru orantılı olarak gelişmektedir. Hangi hastalığa yörede çok rastlanıyorsa halkın bildiği ve uyguladığı tedavi yöntemleri de o derece çeşitlilik arz etmektedir. Ayrıca basit nitelikte görülen ve doktora gidilmesi için ciddiye alınmayan baş ağrısı, karın ağrısı, diş ağrısı, yara-apse gibi hastalıkların tedavi yöntemlerinde de çeşitliliğe rastlanmıştır. Bunun dışında dolama, siğil gibi doktordan çok geleneksel yöntemlerden fayda sağlanacağına inanılan hastalıkların tedavi çeşitliliği de dikkat çekmektedir.

Kimi kesimler tarafından olumsuz eleştiriler yapılsa da halk hekimliği uygulamalarına halk hala devam etmekte ve dertlerine halk hekimliği uygulamalarında çare aramaktadır. Bu uygulamalara karşı çıkmak yerine bu uygulamaların fayda-zarar yönleri araştırılmalı ve buna göre bilimsel neticelere ulaşılmalıdır. Tartışılmaz bir gerçektir ki atalarımız yüzyıllar boyunca bu tedavi yöntemleriyle şifa aramış ve bunları tecrübe etmiştir. Dolayısıyla bu yöntemlerden mutlak surette fayda görülmüş olmalıdır ki bugünlere gelsin. Dolayısıyla bu yöntemlerin incelenip bilimsel veriler neticesinde halkın hizmetine sunulması çok fayda sağlayacaktır. Modern tıp bu sayede daha hızlı yol alabilecektir.

Sözlü Kaynaklar

- K1 Hüseyin YILMAZ, 1954, Arslanpınarı/Toprakkale, İlkokul, Muhtar.
K2 Ali KOCA, 1960, Toprakkale, Lise, Memur.
K3 Mehmet AKGÜNER, 1943, Oruçbey/Kadirli, Lise, Emekli Öğretmen.
K4 Şerife DAYANÇ, 1956, Lalegölü/Toprakkale, Okuryazar Değil, EvHanımı.
K5 Perihan ARICI, 1961, Kadirli, İlkokul, EvHanımı.
K6 Abdülkadir BAKIR, 1963, Toprakkale, Lise, Memur.
K7 Münevver DÜVER, 1948, Kadirli, Üniversite, Yazar.
K8 Arif ATEŞ, 1966, Arslanpınarı/Toprakkale, İlkokul, Çiftçi.
K9 Nazmi GÖBEL, 1946, Toprakkale, İlkokul, Emekli.
K10 Âdem GÜRLEK, 1955, Osmaniye, Üniversite, İşçi.
K11 Dede ERİŞEN, 1946, Toprakkale, İlkokul, Emekli.
K12 Bekir YILMAZ, 1948, Toprakkale, İlkokul, Emekli.
K13 Fatma ÇITIRIK, 1938, Kadirli, Okuryazar Değil, EvHanımı.
K14 Arif KARABULUT, 1952, Toprakkale, Lise, Terzi.
K15 Hatice GÖVCE, 1961, Osmaniye, İlkokul, EvHanımı.
K16 Mehmet ÇİFTÇİ, 1976, Arslanpınarı/Toprakkale, Lise, Çiftçi.
K17 Saffet SARIOĞLU, 1971, Yukarı Karderesi/Bahçe, İlkokul, Çiftçi.
K18 Seher KÜÇÜK, 1957, Osmaniye, İlkokul, EvHanımı.
K19 Ahmet KÖŞKER, 1955, Gökçayır/Düziçi, İlkokul, Çiftçi.
K20 Hulusi KAN, 1950, Toprakkale, Ortaokul, Emekli.
K21 Fatma DURAN, 1959, Kadirli, İlkokul, EvHanımı.
K22 Murat ABASIKELEK, 1972, Sayhöyük/Toprakkale, Ortaokul, Çiftçi.
K23 Selda UÇAK, 1973, Kadirli, Üniversite, EvHanımı.
K24 Fatma AKSOY, 1923, Kadirli, Okuryazar Değil, EvHanımı.
K25 Mehmet MURT, 1960, Kadirli, Lise, Memur.
K26 Mehmet YiĞİT, 1946, Kadirli, İlkokul, Çiftçi.
K27 Gülhan ÖZGE, 1988, Kadirli, İlkokul, EvHanımı.
K28 Zeynep HOCA, 1938, Kadirli, İlkokul, EvHanımı.
K29 Yusuf ÇOBANOĞLU, 1936, Koçlu/Kadirli, İlkokul, Çiftçi.
K30 Yusuf Kenan OCAK, 1939, Osmaniye, İlkokul, Çiftçi.
K31 Bekir YILANCIOĞLU, 1961, Osmaniye, İlkokul, Çiftçi.

Yazılı Kaynaklar

- Acıpayamlı, O. (1969). Türkiye folklorunda halk hekimliği ve özellikleri, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XXVI., s.1–9.
- Acıpayamlı, O. (1989). Türkiye folklorunda halk hekimliğinin morfolojik ve fonksiyonel yönden incelenmesi. *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*, s.1–9.
- Araz, R. (1995). *Harput'ta eski Türk inançları ve halk hekimliği*. Ankara: AKM Yayınları.
- Artun, E. (2013). *Türk halkbilimi*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Ayhan, A. (1996). Balıkesir halk hekimliğinde sağaltma ocakları ve usulleri. *III. Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı ve Folkloru Kongresi Bildirileri*, s.247–264.
- Boratav, P. N. (1999). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Çağlar, T. A. (1992). Türklerde ocak kültürü. *İçel Kültürü*, Yıl 6, Sayı 24, s.24–25.
- Duvarcı, A. (1990). Halk hekimliğinde ocaklar. *Milli Folklor*, C.1, S.7, s. 34–39.
- Eliade, M. (1999). Şamanizm. Çeviren: İsmet Birkan, Ankara: İmge Kitabevi.
- Evren, A. (1951). Konya'da ocaklar, irvasalar, tekkeler. *Türk Folklor Araştırmaları*, No: 28, Yıl 3, Cilt 2, s. 439.
- Evren, A. (1952). Konya'da ocaklar, irvasalar, tekkeler. *II. Türk Folklor Araştırmaları*, No: 30, Yıl 3, Cilt 2, s. 476–477.
- İvgin, H. (1981). Bir ocaklı ve üç hastalığın sağaltma yöntemleri. *Türk Folkloru*, S. 22, s. 17–18.
- Oğuz, B. (2005). *Türkiye halkının kültür kökenleri 5*. İstanbul: Anadolu Aydınlanma Vakfı Yayınları.
- Öger, A. (2010). Tarsus ve çevresinde sağaltma ocakları ve bunlara bağlı uygulamalar. *Turkish Studies*, Volume 5/1 Winter, s. 1231-1246.
- Öngel, G. (1997). Denizli halk hekimliğinde ocaklar. *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.